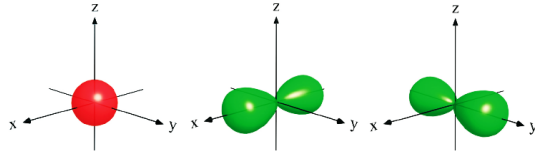

sp^2 - ja sp -hybridisaatio

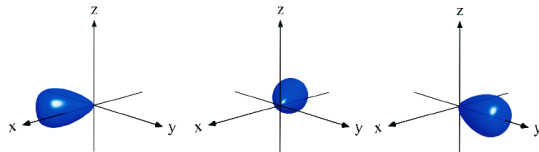
IHMISEN JA ELINYMPÄRISTÖN KEMIA, KE2

sp^2 -hybridisaatioissa, saman atomin yksi s -atomiorbitaali ja kaksi p -atomiorbitaalia sekoittuvat keskenään muodostaen kolme samanenergistä sp^2 -hybridiorbitaalia.

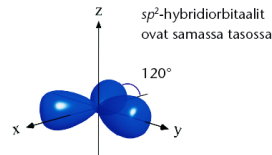
- 1 Atomiorbitaalit:
 s , p_x ja p_y (3 kpl)

- 2 Muodostuneet sp^2 -hybridiorbitaalit

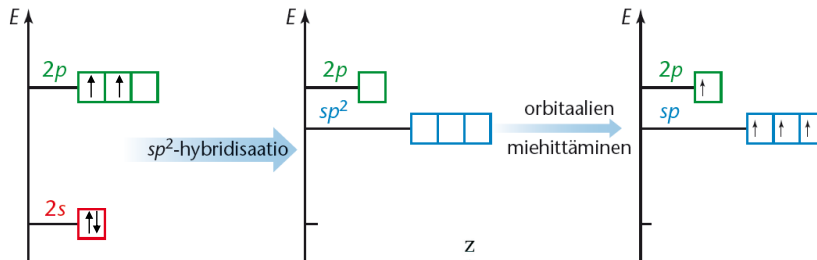
- 3 sp^2 -hybridiorbitaalien suuntautuminen

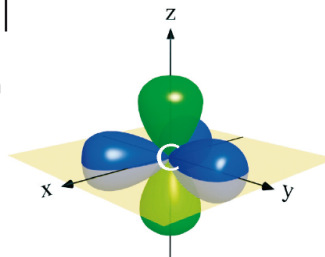
Tarkastellaan esimerkkien kautta sp^2 -hybridisaatiota.

Esimerkki Hiili.

Hiiliatomin sp^2 -hybridisaatioissa sekoittuvat keskenään $2s$ -atomiorbitaali ja kaksi $2p$ -atomiorbitaalia. **Yksi hiilen $2p$ -atomiorbitaaleista ei osallistu hybridisaatioon.** Tämä hybridisoitumaton p -atomiorbitaali on kohtisuorassa hybridiorbitaalien muodostamaa tasoa vastaan.

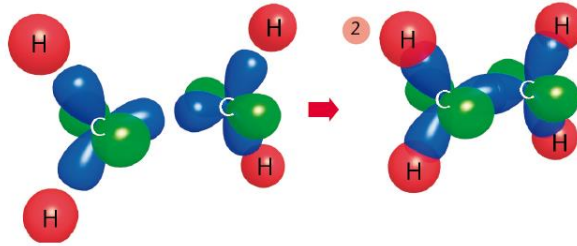
sp^2 - ja p_z -orbitaalien suuntautuminen

vihreällä kuvattu p_z -orbitaali suuntautuu tason ylä- ja alapuolelle

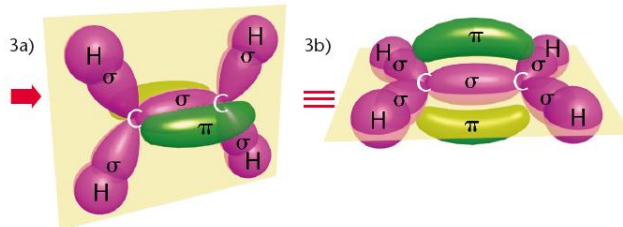
Muista yhdellä orbitaalilla kaksi max elektornia.

- 1 Hiilen sp^2 - ja vetyjen s -orbitaalit

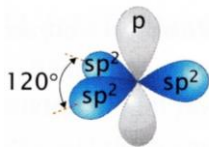
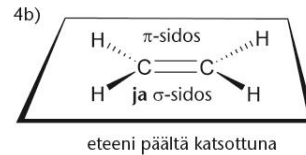
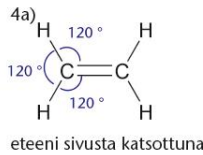

- 3 Muodostuneet σ - ja π -sidokset

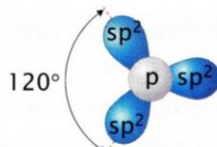
Huomaa, että vihreällä merkitty π -sidos koostuu kahdesta osasta.

- 4 Rakennekaavat

malli sivulta

malli päältä

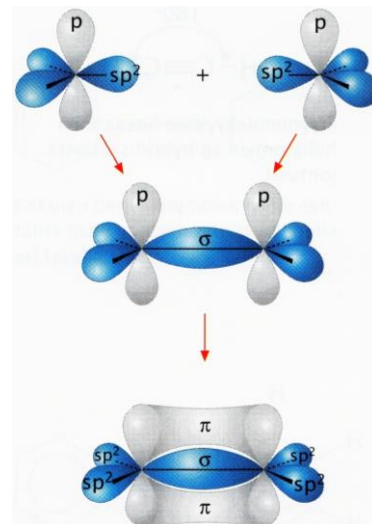
Eteenin hybridisoitumattomat $2p$ -atomiorbitaalit sulautuvat yhteen kaksiosaiseksi sidosorbitaaliksi.

Määritelmä, piisidos:

Tällaista tason suhteen symmetristä sidosta, jossa atomiorbitaalit ovat sivuttain sulautuneet yhteen sidosorbitaaliksi, kutsutaan π -sidokseksi.

Huom. Piisidos on heikompi ja reaktiivisempi kuin sigmasidos.

Muodostuva kaksoisidos on rakenteellisesti jäykkä, eli atomit (atomiryhmät) eivät pääse vapaasti kiertymään $\rightarrow$ cis-trans isomeria.

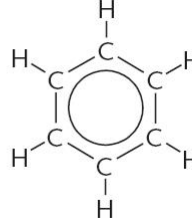

Hiili-hiilikaksoisidos muodostuu siis yhdestä σ - ja π -sidoksesta.

Esimerkki Bentseenirengas ja 1,3-butadieeni (konjukoituminen).

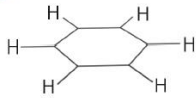

Bentseenillä kaikki hiilet sp^2 -hybridisoituneet

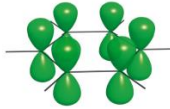
Bentseenillä pii-sidosten delokalisoituminen
→ rengasrakenteinen π -sidos

1a

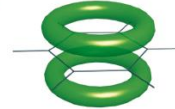
Bentseenin σ -sidosverkosto.

2a

Bentseenirenkaan hiiliatomien hybridisoitumattomat p -atomiorbitaalit.

3a

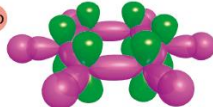
p -atomiorbitaalit sulautuvat yhteen kahdeksi elektronipilveksi.

1b

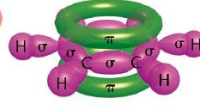
Kuvassa hiiltien väliset (sp^2 , sp^2)- ja hiiltien ja vetyjen väliset ($1s$, sp^2)-sidosorbitaalit.

2b

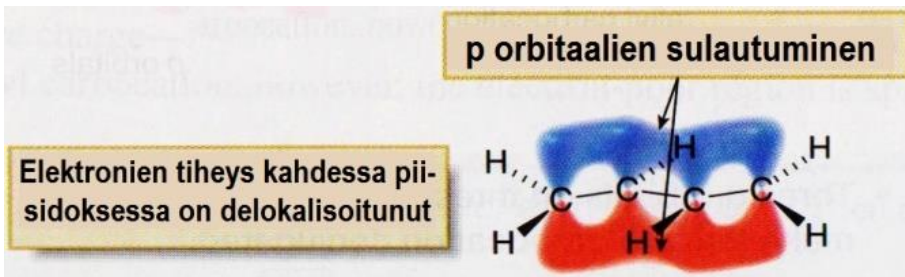
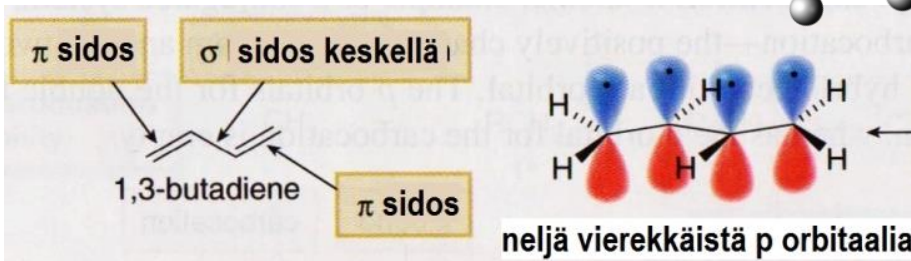
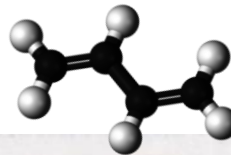
Myös p -atomiorbitaalit näkyvissä.

3b

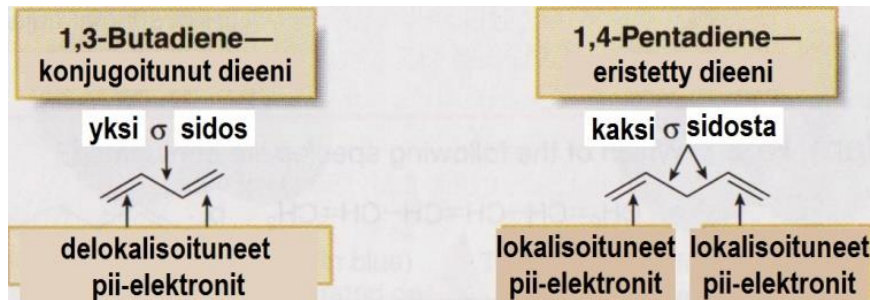

Lopullinen sidosverkosto: σ -sidokset ja delokalisoituneiden π -elektronien muodostamat elektronipilvet.

1,3-butadieenin tapauksessa tapahtuu ns. konjukoituminen eli p -atomiorbitaalien sulautuminen. Tällöin elektronit delokalisoituvat (ei-paikallistuvat).

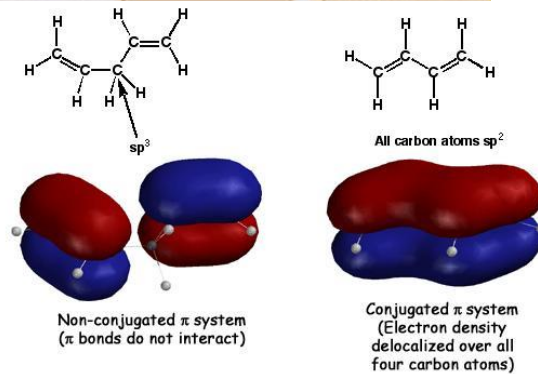

Huomaa milloin delokalisoituminen on mahdollista.

Yleisesti: Kun p -atomiorbitaalit sulautuvat, jokaisen π -sidoksen elektronitiheys leviää tasaisesti laajemmalle tilavuudelle. Näin molekyylin energia alenee ja siitä tulee pysyvämpi. Tämä on hyvin yleistä kemiassa.

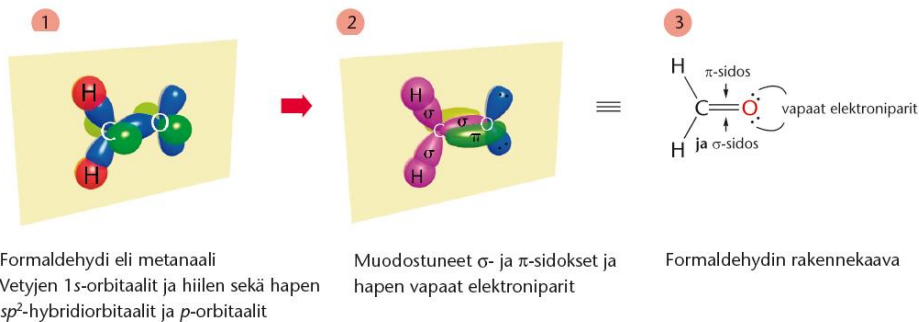
(Konjugoitumista ei kysytä kokeessa ☺ !)

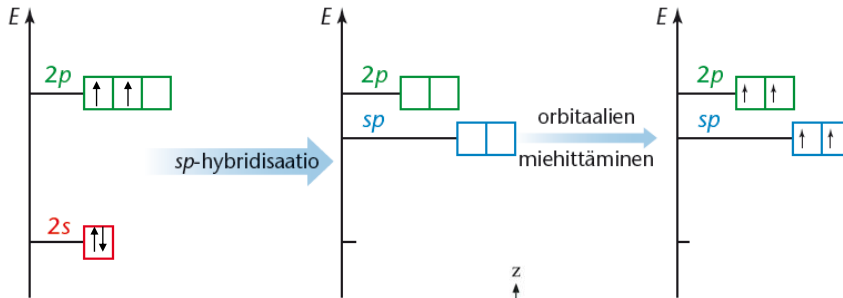
Karbonyyliryhmän rakenne

Hiili-happi-kaksoissidos, $>C=O$, on reaktioiden kannalta hiiliyhdisteiden tärkein funktionaalinen ryhmä (ketonit/aldehydit, hapot/esterit jne).

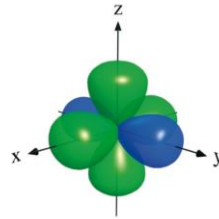
Karbonyyliryhmässä sekä hiili, että happiatomi on sp^2 -hybridisoitunut.

sp -hybridisaatiossa, saman atomin yksi s -atomi-orbitaali ja yksi p -atomi-orbitaali sekoittuvat keskenään muodostaen kaksi samanenergistä sp -hybridiorbitaalia.

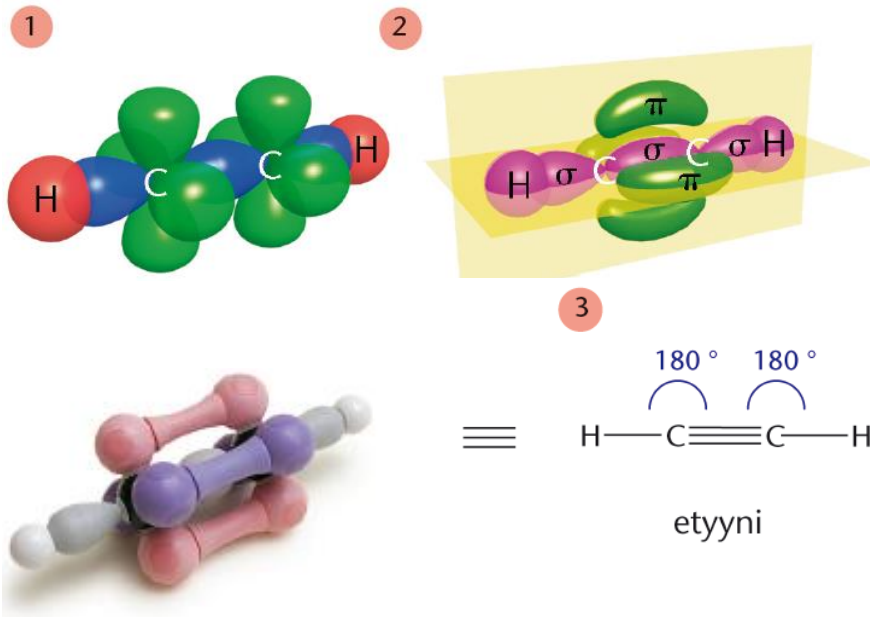

Kuten aiemminkin, hybridisoi- tumattomat $2p$ -atomi-orbitaalit ovat kohtisuorassa toisiaan ja sp -hybridiorbitaaleja vastaan.

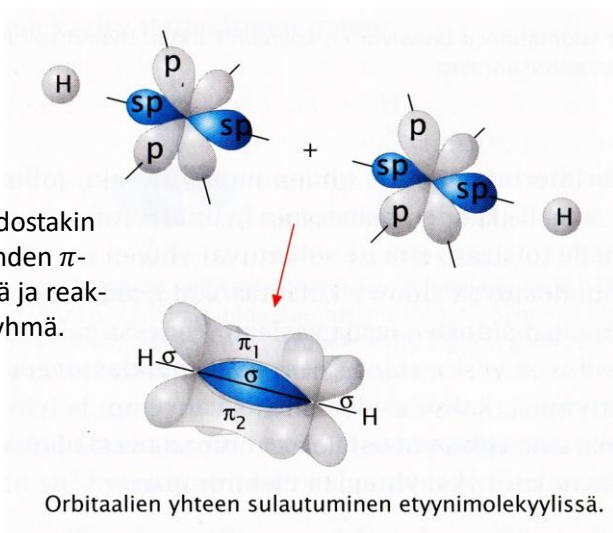

Hiiliatomin p_x - ja p_z -orbitaalit (vihreitä) sekä sp -hybridiorbitaalit (sininen)

Esimerkki Etyyni.

Kolmoissidos on kaksoissidostakin lyhyempi ja vahvempi. Kahden π -sidoksen takia se on jäykkä ja reaktiivinen funktionaalinen ryhmä.

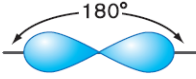

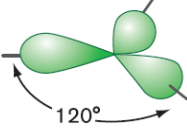

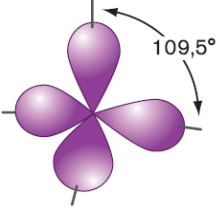

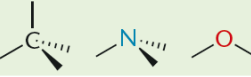
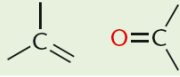

sp -hybridisoitunut hiili muodostaa kaksi sigmasidosta ja kaksi piisidosta.

Yhteenvetoa hiilen hybridisaatioista.

	sp^3 -hybridisaatio	sp^2 -hybridisaatio	sp -hybridisaatio
Hybridisoituneita elektroneja	4	3	2
Sidoksen merkintä	C – C	C = C	C $\equiv$ C
Siduskulma	109,5°	120°	180°
Sidostyyppi	σ	σ ja π	σ , π ja π
C–C-sidoksen pituus	154 pm	134 pm bentseeni: 139 pm	120 pm
Sidoksen energia	348 kJ/mol	612 kJ/mol bentseeni: 550 kJ/mol	837 kJ/mol

Hybridisaatio ja molekyylin muoto

Hybridisaatioon osallistuvien elektroniparien lukumäärä	Molekyylin muoto	Geometria	Hybridityyppi	Hybridiorbitaalit
2		lineaarinen	sp	
3		kolmiomainen tasossa	sp ²	
4		tetraedrinen	sp ³	

	sp ³ -hybridisaatio	sp ² -hybridisaatio	sp-hybridisaatio
Sidoskulmat	109° (hiili, typpi ja happi)	120°	180°
Sidoksen avarusrakenteen esittäminen			
Sidostyypit	σ	σ + π	σ + 2π
Hiili–hiili-sidoksen pituus/pm (pm = 10 ⁻⁹ m)	154 (C–C)	134 (C = C)	120 (C ≡ C)
Hiili–hiili-sidosten sidosenergia (kJ/mol)	348	612, josta π-sidoksen osuus 256	837, josta kahden π-sidoksen osuus 511

Jäikö mieleen?

- Milloin muodostuu a) sigma- b) piisidos?
- Mitä tarkoittaa orbitaalien hybridisaatio?
- Millaisia hybridiorbitaalit ovat toisiinsa verrattuina? Miten ne suuntautuvat avaruudessa?
- Millaisista orbitaaleista sp^3 -hybridiorbitaalit rakentuvat?
- Mikä on sp^3 -hybridiorbitaalien muodostamien sidosten välinen kulma?
- Mitä eroa on kaksoissidoksen kovalenttisilla sidoksilla?
- Miksi kaksoissidoksin muodostuu tasomaisia molekyyilejä?
- Miksi kolmoissidoksin muodostuu lineaarisia molekyyilejä?